

ЕВОЛУЦИЈА ПАРТНЕРСКЕ ПОЛИТИКЕ
НАТО-а

Раденко Мутавџић
Министарство одбране Републике Србије, Медија центар „Одбрана“

Партнерство је политика, покрет и пракса која обележава две деценије међународних односа на размеђи два века, снажно афирмишући принципе *кооперативне безбедности* као редефинисаног концепта безбедности, у којем *смањење претње*, дијалог и сарадња ефикасније постижу стабилност међународних односа него традиционални приступи безбедности, засновани на *јачању моћи*, мереној, пре свега, војном силом.

Партнерства у НАТО прошла су убрзан и вишезначан развојни пут, од првих реакција на измењену природу безбедносних изазова после хладног рата, преко установљења Партнерства за мир и његовог ширења, до актуелних понуда за развијањем партнерстава са државама и међународним организацијама широм света које хоће да поделе одговорност и напоре за осигурање и унапређење колективне безбедности.

Политички дијалог и дељење заједничких интереса, иако важно од почетака развијања партнерских односа, данас има много већи значај и нуди се свим државама у свету и међународним организацијама које у томе виде заједнички интерес. Реч је о ширењу безбедносне мреже у којој НАТО жели да буде чвориште, да задржи водећу улогу, али у врло флексибилним форматима сарадње и прихватањем специфичности сваке државе партнера.

Кључне речи: *НАТО, партнерства, Партнерство за мир, кооперативна безбедност*

Увод

Вишедеценијско опстајање и глобални утицај НАТО-а темељи се на способности налажења адекватног одговора на нове изазове и претње у брзим променама међународних односа и регионалном и глобалном безбедносном окружењу.

Највећи изазов представљао је изненадни престанак хладног рата, симболизован рушењем Берлинског зида у новембру 1989. године, кога је суштински омогућило урушавање и распад Совјетског Савеза и нестанак Варшавског уговора. Рушење Берлинског зида само симболизује крај једног друштвено-економског система који се на дугу стазу није показао делотворним ни у обезбеђењу довољне производње, ни у мотивишућој расподели резултата подруштвљеног рада. Такав систем није могао да

прати ни високо наметнуте захтеве нових технологија у наоружавању и опремању војних снага западне алијансе. Те слабости биле су видљиве, али је спом система био неочекивано брз. Драматичне промене у међународним односима отвориле су дискусију о даљем опстајању НАТО-а, јер је разлог због којег је створен нестао.

У одговору, на једној страни били су они који су се залагали за распуштање НАТО-а, јер је испунио своју улогу очувања безбедног окружења за развој демократије и економског раста западног света, пред претећим опасностима са Истока.

На другој страни, убрзане промене у средњој и источној Европи поставиле су пред НАТО нове и другачије безбедносне изазове. Тај „ослобођени“ простор са „вакуумом моћи“, био је пред избором нових идеолошких, политичких, војних и економских могућности, што је за НАТО била могућност да догради и осигура безбедносну архитектуру евроатлантског простора, али и да постигне значајну геостратегијску предност у односу на Русију – дојучерашњег ривала у светском лидерству.

Зато је одговор уследио врло брзо, мада истовремено и опрезно. НАТО се определио за ширење безбедносне заједнице на исток, нудећи државама изван своје територије нове могућности дијалога и сарадње, али и опрезно, јер би брзо ширење могло да изазове јачање националистичких снага у Русији, које су у ширењу НАТО-а на исток виделе угрожавање виталних руских националних интереса.

Брзина опредељивања и спремност на активно реаговање на безбедносне проблеме изван своје територије потврђују да у НАТО-у није ни било дилеме о опстанку. Ширење је заправо било услов опстанка. „Out of area, or out of business“, добро је амерички сенатор Ричард Џ. Лугар сажео дилему Алијансе из тог времена у реченици да НАТО мора „крнути ван свог делокруга или остати без посла“. Политичка порука и поента је и дугорочнија – НАТО мора да се реконструише и изгради механизме и капацитете да одговори на стратешка питања и изазове у датом тренутку, без обзира на то одакле долазе.

Развој догађаја у наредне две деценије потврдио је способност НАТО-а да „далековидим потезима превлада наслеђе Хладног рата и да, мењајући себе, одлучујуће утиче и на преобликовање укупних односа на прелазу из века у век и нови миленијум. Прилагођавајући се реалностима створеним незапамћено муњевитим и неочекивано дубоким потресима, а, при томе имајући и поуздано предвиђање новодолазећих односа, овај савез се на делу потврдио као јемац европске и међународне безбедности у времену после Хладног рата“.¹

Од почетног опреза у успостављању и ширењу сарадње са државама средње Европе које су остале у безбедносном вакууму после рушења Берлинског зида, распада Совјетског Савеза и распуштања Варшавског уговора, НАТО је усвајањем новог Стратешког концепта 2010. године у Лисабону и Декларацијом самита у Чикагу у мају 2012. потврдио опредељење да жели да развија капацитете заједно са партнерским земљама, да са њима дели терет одговорности за очување стабилности и мира у свету, да им омогући знатно већи утицај на обликовање стратешких одлука у операцијама у којима заједно учествују и да заједнички, у обуци, образовању и вежбама, унапређују интероперабилност ради ефикаснијег деловања у међународним мисијама и суочавању са новим безбедносним изазовима и претњама.

¹ Драган Р. Симић, *Наука о безбедности – савремени приступи безбедности*, ЈП „Службени лист“ СРЈ, Факултет политичких наука, 2002, с. 112–129.

Кооперативна безбедност

Дијалог и сарадња које је НАТО понудио будућим партнерима засновани су на принципима *кооперативне безбедности*. Избор таквог облика сарадње био је још један, показало се, успешан и далекосежан одговор на измењену природу безбедносних ризика. Наиме, и пре рушења Берлинског зида, брзи техничко-технолошки напредак и све сложенија међузависност у свету, чији је резултат развијање нуклеарних потенцијала који су запретили самоуништењем човечанства, драматично су указали да се о безбедности мора и може размишљати и на другачији начин.

Одлика читаве историје међународних односа јесте да се безбедност државе, као основног субјекта и уједно објекта безбедности, достиже *увелањем моћи*, које се углавном мери параметрима војне силе. Али, под претњом нуклеарног самоуништења, све гласније је указивано на потребу радикалне измене традиционалне замисли безбедности, истицањем да се безбедносна питања успешно могу решавати не само јачањем моћи. Развија се *концепт кооперативне безбедности (Cooperative Security Concept)*, који истиче предности *смањења претње*, узимањем у обзир безбедносних интереса суседних и других народа и држава, кроз сарадњу и дијалог.²

Облици кооперативне безбедности данас су ближи и делотворнији, а често и једино примењиви у измењеној природи безбедносних изазова и претњи после хладног рата, јер се на њих више не може успешно одговорити само употребом војне силе.

НАТО никада није занемарио пресудан значај *силе* у међународним односима, али је умео да препозна и искористи предности и могућности нових начина решавања безбедносних питања, у измењеном и суштински другачијем приступу безбедности. Проверене традиционалне установе међународних односа, *колективну одбрану* и *колективну безбедност*, које су у темељу његовог настајања, успешно је надоградио облицима новог *концепта кооперативне безбедности*, ширећи простор активног деловања изван своје територије. Савез и даље обавља своју основну одбрамбену улогу, али постаје и средиште широких партнерских веза и односа са другим државама.

Почетни принципи партнерске политике постављали су ограничења вредносно-идеолошке природе у уверењу да се дугорочна сарадња са партнерима може заставити најмање на дељењу истих вредности, свести о заједничкој будућности, сродним спољним и одбрамбеним политикама и геополитичким интересима.³

Видевши у томе ограничења за ширење евроатлантске заједнице и успостављање нових партнерстава, слободнији приступи овом питању сматрају да је за сарадњу у безбедности довољан услов осећање за заједничку будућност.⁴ Инсистирање на вредносно-идеолошкој и институционалној једнообразности свакако би сузило могућности овакве

² *Концепт кооперативне безбедности* редефинише замисао сарадње у безбедности и, уводећи нове облике сарадње, даје суштински нови квалитет међудржавним односима у околностима глобализоване светске политике. Теоријски указује на разлику у односу на раније познате облике сарадње у безбедности (савези, пактови, разни облици равнотеже снага, колективна одбрана, колективна безбедност), а у пракси подстиче нови приступ међународним односима којим се превазилази мишљење и деловање у кључу „безбедносне дилеме“.

³ *Сарадња у безбедности: Нови хоризонти за међународни поредак*, написали Ричард Коен и Михаел Михалка, Удружење дипломаца Центра Џорџ К. Маршал, Београд, 2005, с. 10.

⁴ Исто, с. 25.

сарадње, а противречи и либерално-демократској тековини поштовања људских права и слободе политичког избора, у овом случају начина унапређења властите безбедности.

У еволуцији партнерске политике НАТО се, после опреза и почетних ограничења у ровитој међународној ситуацији непосредно после хладног рата, као одговор на политичко, економско и војно јачање нових центара моћи у свету, определио за слободнији приступ партнерској сарадњи, нудећи је државама широм света, па и онима које јасно показују да немају намеру нити им је циљ чланство у НАТО.

Међутим, то не значи да је снижен захтевани ниво спремности партнера да би постали чланови Алијансе. Управо због обавеза из члана 5 оснивачког акта о колективној одбрани, НАТО и даље инсистира, како на политичкој, тако и на војној компонентни, предвиђајући низ механизма које кандидати морају испунити да би постали чланови.

Током више од две деценије кооперативна безбедност израсла је у један од три кључна задатка развијања снаге и утицаја НАТО-а на глобалну безбедност, ојачаних партнерском сарадњом са свим државама у свету које деле исте интересе.

Почеци партнерства

Видевши у кооперативној безбедности нову могућност за развијање сарадње са државама изван своје територије, НАТО већ у првим конкретним одговорима на измењену ситуацију после хладног рата, на самиту у Лондону, 6. јула 1990. године, истиче да је безбедност сваке чланице недељиво повезана са безбедношћу њених суседа. Зато се Атлантска заједница мора проширити на исток Европе и понудити успостављање дипломатских односа и сарадњу са бившим чланицама Варшавског уговора, које НАТО више не сматра непријатељима.⁵

Корак даље у најави партнерства учињен је на састанку Савета министара НАТО-а у Копенхагену, од 6. До 7. јуна 1991. године. У *Изјави о партнерству са државама централне и источне Европе* поздравља се напредак које су те државе постигле на економском и политичком плану и потврђује даља подршка реформама, а ради даљег јачања стабилности и безбедности, како у тим земљама, тако и читавој Европи.⁶ Био је то први сигнал за спремност НАТО-а да новим партнерским приступом развија односе са државама ван своје територије, на другачијим принципима који у основи имају дијалог и сарадњу.

У новом Стратешком концепту, усвојеном на самиту у Риму, новембра 1991. године, дефинисана је измењена природа претњи које су произашле из битно другачијих околности после хладног рата и у одговору учињен снажан заокрет, прихватањем ширег приступа безбедности који се темељи на три међусобно допуњујућа елемента: дијалогу, сарадњи и одржавању способности за колективну одбрану.⁷

⁵ Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance, 5–6 јул 1990. 4. април 2013. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23693.htm

⁶ *Partnership with the countries of Central and Eastern Europe, (statement issued by the North Atlantic Council meeting in Ministerial Session)*, Copenhagen, 7. јун 1991, Documentation, NATO Office of Information and Press, 1999, pp. 280–283.

⁷ The Alliance's New Strategic Concept, 7–8 новембар 1991. 4. април 2013. http://www.nato.int/cps/en/SID-1AE703D3-ABF9275F/natolive/official_texts_23847.htm

Ту су почеци активног приступа НАТО-а према дијалогу и сарадњи, као услови међусобног разумевања и поверења, отвореног према свима који у томе виде своје и заједничке интересе безбедности. Таквом политиком отварају се могућности партнерских односа, најпре са европским државама, када су у питању заједнички безбедносни проблеми и њихово решавање, али се већ наглашава глобални контекст безбедности и, у складу с тим, указује на растуће нове ризике и претње, као што су ширење наоружања за масовно уништење и тероризам.

Северноатлантски савет за сарадњу

Унапређење партнерства, које се помиње већ у Стратешком концепту, усвојеном 1991. године, конкретизацију добија успостављањем новог форума за мултилатералне безбедносне консултације између НАТО-а и држава које нису његове чланице – *Северноатлантског савета за сарадњу* (North Atlantic Cooperative Council – NACC). Први састанак одржан је 20. децембра 1991. године у Бриселу, уз учешће министара спољних послова или представника 25 земаља (16 чланица НАТО-а, СССР-а, пет држава централне и источне Европе: Бугарске, Чехословачке, Мађарске, Пољске и Румуније и три новонастале балтичке државе: Естоније, Летоније и Литваније).⁸

Истог дана озваничен је распад Совјетског Савеза. Пре него што је на састанку у Бриселу договорена службена изјава, амбасадор Совјетског Савеза објавио је да се СССР распао и да представља само Руску Федерацију.

Новонасталим независним државама понуђено је да учествују у решавању мултинационалних питања у оквиру NACC-а као форума за приближавање НАТО-а и његових нових земаља партнера, ради расправљања о питањима од заједничког интереса. Министри одбране земаља у оквиру NACC-а први заједнички састанак имали су 1. априла 1992. године и на њему је разговарано о широком спектру војних питања и сарадње на том плану.

Већ у овој почетној фази партнерски односи помогли су у превладавању хладноратовских подела и ширењу безбедности и стабилности изван граница НАТО-а. Резултати NACC-а су и прекид оружаних сукоба у јужном Кавказу, мирно повлачење руских трупа из балтичких држава, постизање мирних и компромисних решења спорова између Пољске и Литваније, као и између Мађарске и Румуније.

Деловање NACC-а као *мултилатералног политичког дијалога* показало се као основни недостатак у испуњавању различитих очекивања партнерских држава која су произилазила из различитог степена њиховог политичког, економског и војног развоја. С једне стране, нису могли бити успостављени они облици сарадње који су специфично били потребни појединим државама, које су имале своје потенцијале и амбиције у погледу безбедносне сарадње са НАТО. Са друге стране, ни НАТО није био спреман за давање безбедносних гаранција у тим првим годинама после хладног рата, оптерећеним бројним напетостима, неизвесностима и нестабилностима у

⁸ До краја постојања, 1997. године, NACC-у су приступиле Јерменија, Азербејџан, Белорусија, Грузија, Казахстан, Киргистан, Молдавија, Руска федерација, Таџикистан, Туркменистан, Украјина, Узбекистан, затим Чешка и Словачка (1993), Албанија и Словенија (1996), а посматрачи су били Аустрија, Финска, Македонија, Малта и Шведска.

Европи, за чије решавање ни Уједињене нације, Конференција о европској безбедности и сарадњи и Европска унија нису показале довољну ефикасност, а које су представљале потенцијалну претњу европској безбедности.

Иако политички спреман за развијање партнерстава, НАТО није имао механизме за њихову бржу реализацију, а то је захтевало редефиницију доктрине, логистике, система командовања, стандардизације наоружања и опреме и процене трошкова.

Незадовољство је показивало да је НАСС испунио своју улогу стратегијског одговора на новонасталу ситуацију у Европи. Успостављени институционални модел ширења утицаја на простор бившег социјалистичког блока и држања ситуације под контролом, без давања формалних безбедносних гаранција, нису више били довољан оквир за све израженије тежње источних земаља за улазак у НАТО, а нису задовољавали ни амбиције, пре свих САД, да то подручје одређеније ставе под своју контролу.

Немогућност прилагођавања сарадње свакој од држава појединачно била је највећи недостатак, као и шири садржај практичних облика војне сарадње за које су државе партнери биле јако заинтересоване, делом и као гаранција да неће поново доћи у сферу утицаја из којег су тек изашле.

Партнерство за мир

Уочене недостатке у оквиру Северноатлантског савета за сарадњу (НАСС) НАТО је превазишао покретањем *Програма Партнерство за мир* (Partnership for Peace – PfP) на самиту у Бриселу, у јануару 1994. године. Намера није била да Партнерство за мир замени НАСС, већ да у облику *билатералне сарадње* дода оне димензије које су недостајале достигнутом нивоу сарадње.

Ради предлагања најоптималнијег облика будуће сарадње, почетком 1993. у Министарству одбране САД формиран је тим стручњака, чије је резултате рада најавио вођа тима, амерички државни секретар за одбрану Лес Аспен, у говору на отварању *Центра „Џорџ К. Маршал“* у Гармишпартенкирхену, 3. маја 1993. године, позивајући европске савезнике на конкретна размишљања о јачању војних односа са демократским земљама на истоку Европе.

Нацрт тог плана под називом *Concept Paper: Charter of Association with NATO*, представљен је 28. маја 1993. године, да би после консултација међу савезницима, у августу исте године, био представљен под називом *Agreement on a Euro-Atlantic Partnership for Peace*. Била је то прва службена употреба термина Партнерство за мир, под којим је у документу претежно разматрана улога НАТО-а у изградњи нове безбедносне европске архитектуре, а као главни услови за пријем у чланство наведени су постизање интероперабилности војних снага са стандардима НАТО-а, остваривање политичких стандарда за падне демократије и давање доприноса безбедности новог европског поретка.

Пре усвајања на самиту НАТО-а у Бриселу, нацрт програма који је урађен у Савету за националну безбедност САД, потврдили су министри одбране чланица НАТО-а на састанку у немачком граду Травемундеу, од 20. до 21. октобра 1993. године.

Партнерство за мир је програм практичне билатералне сарадње између НАТО-а у целини и појединачних држава које у њему учествују. Основни циљ Партнерства је унапређење реформи, изградња међусобног поверења и увећање способности

партнерских држава за очување мира и безбедности на *добровољној, флексибилној и транспарентној* основи.

То су предности које су омогућиле да Партнерство израсте у једно од највећих достигнућа на пољу међународне безбедности, са снажно и широко развијеним практичним облицима сарадње, у којима се партнерске државе опредељују за активности и брзину примене у складу са својим приоритетима и могућностима.

Партнерство за мир допринело је трансформацији НАТО-а из војно-политичке у политичко-војну организацију која има свестранији приступ безбедности. Од предлога да буде укинут, јер је престао разлог за његово постојање, НАТО је тај одбрамбени разлог, који остаје неопходан, знатно проширио новим циљевима и развијањем одговарајућих институција и механизма за њихово достизање.

Формални основ Партнерства за мир је *Позивни документ* (PfP Invitation Document)⁹ упућен чланицама НАСС-а и КЕБС-а за интензивирање политичке и војне сарадње, у складу са чланом 10. Вашингтонског споразума, по којем је Савез отворен за чланство свим европским државама које хоће да допринесе безбедности североатлантске области.

Други документ, усвојен на самиту у Бриселу 1994, јесте *Оквирни документ Партнерства за мир* (PfP Framework Document), који свака земља која хоће да приступи Партнерству за мир прво потписује. По свом садржају то је билатерални споразум између НАТО-а и државе која приступа Програму и потписивањем постаје чланица.

Одзив на ову програмску иницијативу НАТО-а био је више него задовољавајући. За само годину приступило му је 25 држава, што потврђује да је могућност билатералне сарадње оно што је највише недостајало претходним институционалним облицима сарадње НАТО-а са потенцијалним партнерима.

На самиту у Бриселу 1994. године, у Декларацији Северноатлантског савеза учињен је још један значајан корак у операционализацији задатака НАТО-а, а то је могућност извођења операција одржања мира (peacekeeping operations), које су први пут званично подржане на састанку челника Алијансе у Бриселу, 17. децембра 1992. године. У њему се предвиђа да у операцијама могу учествовати снаге савезника и партнера.

Савет евроатлантског партнерства

Савет евроатлантског партнерства (Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC) заменио је Северноатлантски савет за сарадњу (НАСС) после састанка у Синтри, у Португалу, 30. маја 1997. године.

Као мултилатерални политички дијалог НАСС је, и пре иницијативе за Партнерство за мир, постао недовољно флексибилан оквир за развијање односа на суштински новом приступу, који традиционални образац достизања безбедности јачањем војне моћи све више остварује дијалогом и сарадњом. У том концепту политички аспект сарадње је веома важан и формирање ЕАПС-а управо је одговор на потребу јачања *политичке димензије* сарадње НАТО-а са државама партнерима. Јачање те димензије прати остварени ниво билатералне, претежно војне сарадње, развијене кроз Партнерство за мир.

⁹ *Позив на Партнерство за мир*, видети у: НАТО и Партнерство за мир, Београд, 1996, с. 241–242.

У развоју партнерске политике ЕАРС и Партнерство за мир су два кључна механизма, два стуба нове евроатлантске безбедносне архитектуре која је развијана после завршетка хладног рата, кроз добро избалансирану политику НАТО-а у развијању партнерства са државама нечланицама. Трансформацију НАСС-а у ЕАРС пратила је паралелна активност у јачању улоге Партнерства за мир, повећаним учешћем држава партнера у доношењу одлука и планова за сва подручја активности Партнерства.

ЕАРС је у том погледу израз достигнутог нивоа сарадње и поверења и општи политички оквир за односе са партнерима. То је механизам политичке координације и надзора свих практичних активности у Партнерству за мир.

Нови квалитет партнерске политике, одвојен од блоковског сврставања, који је ЕАРС додатно афирмисао, определио је четири европске државе, Аустрију, Шведску, Финску и Швајцарску, да му приступе. Оне су до тада биле ангазоване у Партнерству за мир, али не и у Северноатлантском савету за сарадњу (НАСС). У ЕАРС-у је препознат прихватљив оквир у којем овај савет може да пружи допринос евроатлантској безбедности, иако сам не тежи чланству у Савезу.

НАТО је и даље веома опрезно приступао питању формалног проширења чланства, иако су добри и обострано корисни резултати партнерских активности били видљиви. Разлог је што пријем нових чланица и за њих подразумева иста она права која међународно-правно обавезују чланице НАТО-а у преко хиљаду разних уговора. То подразумева и поштовање члана 5 оснивачког акта и обавезе заједничке одбране. Зато је НАТО тек 1997. године, на самиту у Мадриду, формално позвао Чешку, Мађарску и Пољску да постану пуноправне чланице 1999. године, иако су те земље од распада Варшавског уговора, 1. јула 1991. године, скоро десет година раније, изразиле жељу и спремност да постану део Алијансе.

Нове значајне иницијативе чији је циљ био повећање оперативних димензија Партнерства за мир и учешћа земаља партнера у процесу доношења одлука и планирања, НАТО је покренуо на самиту у Вашингтону, априла 1999. године. Тада су примљене три нове чланице – Пољска, Мађарска и Чешка. То је партнерима додатно отворило пут ка чланству у Савезу, а већ богато искуство у сарадњи уобличено је у *Акционом плану за чланство* (Membership Action Plan – MAP), који представља практичну манифестацију политике „отворених врата“ и усмерење припрема партнера на испуњавање циљева и приоритета за чланство у НАТО.

Ради јачања партнерства и постизања већег успеха у том настојању предвиђају се нови механизми у оквиру Партнерства за мир: *процес планирања и прегледа, концепт оперативних способности и индивидуални програм партнерства*.

На самиту у Вашингтону усвојен је и документ Према партнерству за 21. век – Унапређено и оперативније партнерство (Towards a Partnership for the 21st Century – The Enhanced and more Operational Partnership), који предвиђа низ конкретних мера за унапређење постојећих и стварање нових механизма даљег развоја Партнерства за мир, пре свега у јачању војне ефикасности и интероперабилности, омогућавајући Алијанси да планира ангажовање мултинационалних снага, заједно са партнерима, у случају криза.

Самит НАТО-а у Прагу, одржан у новембру 2002, потврдио је опредељење за даље ширење НАТО-а пријемом нових чланица и за снажење партнерских односа увођењем нових способности у супротстављању атомском, биолошком и хемијском нападу и напа-

ду информатичким средствима. Упућен је позив Бугарској, Естонији, Летонији, Литванији, Румунији, Словачкој и Словенији да почну припремне послове за приступање НАТО-у.

Преобликована је војна командна структура НАТО-а и формиране су *НАТО снаге за реаговање (NATO Response Force – NRF)*, намењене за деловање у кризним ситуацијама, а које могу деловати унутар или ван евроатлантског простора. Била је то нова прилика за укључивање партнера у здружене снаге, сачињене од копнене, поморске и ваздухопловне компоненте.

На самиту у Прагу представљен је и *Партнерски акциони план против тероризма* чији је циљ пружање оквира ојачаној мултилатералној сарадњи у борби против тероризма.

На НАТО самиту у Истанбулу, јуна 2004. године, настављено је са започетом трансформацијом Алијансе и у чланство је примљено седам нових држава које су позване на претходном самиту у Прагу. Појачане су војне способности ради ефикаснијег деловања у различитим мисијама. На продубљавање сарадње позване су медитеранске и државе из ширег региона Блиског истока.

У Истанбулу је усвојен документ *Евроатлантско партнерство – усмеравање и обнављање (The Euro-Atlantic Partnership - Refocusing and Renewal)* који редефинише циљеве и подстиче партнерску политику, на географској или функционалној основи. С обзиром на све веће ангажовање НАТО-а у Ираку и Авганистану, одлучено је да се још интензивније настави са припремама заинтересованих партнера за учешће у операцијама. Поменути документи о унапређењу партнерства већу пажњу усмеравају на државе јужног Кавказа (Азербејџан, Грузија и Јерменија) и централне Азије (Казахстан, Киргистан, Таџикистан, Туркменистан и Узбекистан), као регионе од стратешке важности за НАТО.

На Самиту НАТО-а у Риги, у новембру 2006. године, упућен је позив Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији да приступе Програму Партнерство за мир. Велика пажња поклоњена је ситуацији у Авганистану и то питање попримаће све већу пажњу у развијању партнерства, које је у претходним годинама добило одговарајућу и уједно флексибилну инфраструктуру за трансформацију и развијање способности.

Са самита у Букурешту, априла 2008. године, Албанији и Хрватској упућен је позив за чланство, а Босни и Херцеговини и Црној Гори за интензивирани дијалог. Македонија није позвана да приступи Алијанси због проблема са Грчком око назива своје државе. И на овом самиту лидери НАТО-а остали су опрезни када су у питању амбиције Украјине и Грузије за приступање Савезу, па су оне остале ван Акционог плана.

На самиту НАТО-а у Килу и Стразбуру, у априлу 2009. године, поздрављене су две нове чланице, Албанија и Хрватска, а најзначајнија одлука била је покретање широке дискусије о даљој трансформацији Савеза и изради новог стратешког концепта, који треба да пружи одговоре на нову измењену ситуацију у последњој деценији и прилагођавању НАТО-а новим задацима евроатлантске и глобалне безбедности.

Предности за partnere

Приступање Програму Партнерство за мир отворило је могућности за реформу система одбране и оружаних снага и укупну демократизацију друштва партнерских земаља. Интерес је био обостран. НАТО-у је одговарало да ове државе спроведу неопходна при-

лагођавања како би могле да се ангажују у операцијама и да испуне услове за чланство у Алијанси, а државама партнерима реформе су биле неопходне за изградњу или формирање модерно конципираних оружаних снага, способних за очување националне безбедности и евентуално укључивање у заједничке операције под вођством НАТО-а.

Документи и механизми Партнерства за мир флексибилна су основа за спровођење тог процеса, према потребама партнера и динамици коју сами одреде, с обзиром на материјална и друга ограничења која се могу појавити у сложеном процесу спровођења реформи и решавања њихових последица.

Успеси у овим процесима донели су значајне предности државама партнерима које се могу сврстати у следеће области:

- реформа сектора безбедности;
- интероперабилност – јачање војних потенцијала;
- транзиција и демократизација – развој либерално-демократских вредности;
- јачање регионалне стабилности и
- афирмација партнера у широј међународној сарадњи.

Иако је период тражења адекватних решења политичке и практичне сарадње, мерен њиховим нестрпљењем, трајао дуже од очекиваног, понуђени модел сарадње у оквиру Партнерства за мир и Савета евроатлантског партнерства, уз каснија унапређења, показао се као добро одмерен и делотворан механизам.

Без учешћа у Партнерству за мир, оваква вишеструка афирмација партнерских држава на међународној сцени, без обзира на то да ли су велике или мале по својим војним и укупним капацитетима, не би била могућа.

Нова политика партнерства

Придавање значаја партнерству и измене у том смислу учињене у новом Стратешком концепту НАТО-а, насловљеном са „Активан ангажман, модерна одбрана“, усвојеном на Самиту НАТО-а у Лисабону у мају 2010. године, потврђују партнерство као један од три кључна задатка у даљој трансформацији овог савеза.

Већ у Предговору новог Стратешког концепта, НАТО својим партнерима широм света нуди више политичког ангажмана и значајну улогу у обликовању операција у којима учествују под вођством Савеза.¹⁰

У *Основним задацима и принципима* осигурања безбедности за територију и становништво држава чланица, НАТО поред *колективне одбране* засноване на члану 5 Вашингтонског уговора, која се понавља у свим стратешким концептима од оснивања, као други задатак наводи *кризни менаџмент*, заснован на јединствености и робустном скупу политичких и војних способности за решавање кризе, пре, током и после сукоба. И трећи кључни задатак је *кооперативна безбедност*, све афирмисанији приступ решавању безбедносних питања, како унутар, тако и изван граница своје територије.

У овом контексту кооперативна безбедност је синоним за партнерство, које се заснива на принципима кооперативне безбедности и интензивним политичким дијалогом и изабраним облицима практичне сарадње са НАТО-ом и између самих партнера, приступа решавању безбедносним питања.

¹⁰ *Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept*, NATO Public Diplomacy Division, 2010.

У новом Стратешком концепту читав одељак носи наслов *Партнерства*, чиме се истиче значај иновираних партнерских политика и наводи да је промоција евроатлантске безбедности најбоље осигурана кроз широку мрежу партнерских односа са земљама и организацијама широм света. Истиче се да су односи засновани на реципроцитету, узајамној користи и међусобном поштовању.

Један од начина унапређења партнерства су флексибилни формати сарадње које доносе НАТО и партнери заједно – како у постојећим оквирима, тако и изван њих. За разлику од изворних принципа за проширење, који су подразумевали сличност политичких система, односно отвореност само за државе либералне демократије, сада се партнерства нуде свим државама и међународним организацијама, а заједнички треба да буду само интереси. У том случају НАТО је отворен за консултације са сваком партнерском земљом ради унапређења безбедносних питања од заједничког интереса.

Даљи помак у партнерској политици је другачији третман такозваних оперативних партнера, који са НАТО учествују у заједничким операцијама, а којима се сада даје структурална улога у обликовању стратегија и одлука о мисијама којима доприносе.

Партнерства ће се развијати уз очување специфичности сваког партнера, чиме се потврђује позитивно искуство и предности билатералних односа НАТО-а са сваком државом појединачно, што је био основни недостатак почетне партнерске политике почетком деведесетих година, када је оквир сарадње наглашавао мултилатералне облике сарадње. Сада би то била озбиљна сметња, јер је могућност партнерске сарадње предвиђена за све државе у свету, које имају своје специфичне одлике и интересе за развијање односа са НАТО.

Иновирани партнерска политика већи значај придаје и сарадњи са међународним организацијама, као што су Уједињене нације, Европска унија, Организација за европску безбедност и сарадњу и друге. У Стратешком концепту констатује се да сарадња између НАТО-а и Уједињених нација наставља да даје значајан допринос безбедности у операцијама широм света. Продубљење политичког дијалога и практичне сарадње са УН предвиђа побољшање веза између руководства две организације, редовније политичке консултације и унапређење практичне сарадње у управљању кризама где су ангажоване обе организације.

Европску унију НАТО види као јединственог и суштинског партнера, који ефикасно доприноси укупној безбедности евроатлантске области. НАТО признаје важност јаче и способније европске одбране и зато се поздравља намера ЕУ, изражена у Лисабонском споразуму, која предвиђа оквир за јачање капацитета у решавању заједничких изазова безбедности. НАТО и ЕУ могу и треба да буду комплементарни и да се међусобно допуњују у обезбеђењу међународног мира и безбедности.

Истиче се и да је партнерство са Русијом од стратешког значаја, јер доприноси стварању заједничког простора мира, стабилности и безбедности. Наглашава се да НАТО не представља никакву претњу Русији и мада постоје различита гледања на поједина питања, изражава се уверење да је безбедност НАТО-а и Русије испреплетана и да снажно и конструктивно партнерство, засновано на узајамном поверењу, транспарентности и предвидивости, најбоље може да послужи заједничкој безбедности. У прилог томе иде и најновија одлука америчке администрације да обустави постављање антиракетног система у Источној Европи, што је била озбиљна

сметња сарадњи у оквиру Савета Русија–НАТО. Сада се отвара могућност за даље консултације о контроли наоружања и другим безбедносним питањима.

Иако је нова партнерска политика још шире отворила врата за сарадњу, НАТО у Стратешком концепту наглашава значај постојећих оквира сарадње, Савета евроатлантског партнерства и Партнерства за мир, за визију целе, слободне и мирне Европе, као и Медитеранског дијалога и Истамбулске иницијативе за сарадњу у Медитерану и региону Залива. Наставиће се развијање партнерства са Украјином и Грузијом, а НАТО је отворен и за даље евроатлантске интеграције држава западног Балкана.

У Декларацији,¹¹ усвојеној на самиту, наводи се да партнерства:

- побољшавају евроатлантску и ширу међународну безбедност и стабилност;
- могу обезбедити оквире за политички дијалог и регионалну сарадњу у области безбедности и одбране;

- могу допринети јачању заједничких вредности;

- важна су за успех операција и мисија.

Она омогућавају НАТО-у и партнерима:

- да деле стручност;

- подржавају даље реформе;

- промовишу транспарентност, одговорност и интегритет у сектору одбране;

- подстичу обучавање и помоћ партнерима у развоју њихових способности;

- убрзавају припреме заинтересованих земаља за чланство у НАТО-у.

Партнерства су важна и за решавање транснационалних изазова, попут пролиферације, тероризма, поморске, сајбер и енергетске безбедности.

Подложни променама и прилагођавањима су и механизми партнерства, који су настали током протеклих двадесет година, посебно у обуци и побољшању способности индивидуалних партнера за изградњу капацитета. Опредељење за сарадњу са партнерима широм света захтева развијање флексибилних формата који ће омогућити ширу расправу о изазовима безбедности и побољшати постојећи форум за политичке дијалог.

У новој партнерској политици посебна пажња посвећена је унапређењу политичко-војног оквира за вођење операција у којима учествују и партнери, дајући значајан допринос њиховом успеху. Научене лекције и јачање сарадње успостављене кроз KFOR на Косову и ISAF у Авганистану (касније и операцији Unified Protector у Либији), за НАТО су драгоцене искуство које треба уградити у процесе заједничког доношења одлука о операцијама и мисијама.

Ефикасност и флексибилност

На основу захтева са самита НАТО-а у Лисабону и расправа вођених у његовој припреми, развијању још ефикасније и флексибилније политике партнерства приступило се на састанку министара спољних послова у Берлину, априла 2011. године. Скуп је завршен усвајањем више докумената,¹² од којих „Активно ангажовање у

¹¹ Lisbon Summit Declaration, Press Release (2010) 155, 20 Nov. 2010. 4. април 2013. http://www.nato.int/cps/en/SID-4239A34C-9A608839/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease

¹² Meeting of NATO Foreign Ministers, Berlin, 14 April 2011. 4. април 2013.

кооперативној безбедности: ефикаснија и флексибилнија партнерска политика“ операционализује одређења изражена у Стратешком концепту усвојеном у Лисабону и Декларацији са самита и представља значајан искорак у дефинисању нове политике партнерства, чији је циљ да знатно прошири и продуби НАТО партнерства, повећа њихову ефикасност и флексибилност, како би повећала њихов допринос евроатлантској и међународној безбедности у 21. веку.

У документу је потврђена важност и вредност кооперативног приступа безбедности који је у протекле две деценије допринео унапређењу међународне безбедности и очувању вредности индивидуалне слободе, демократије, људских права и владавине права, на којима је Алијанса и заснована. Посвећеност овим вредностима остаје основа за будућу политику партнерства, уз поштовање Повеље Уједињених нација и начела Универзалне декларација о људским правима.

У документу се наводе *стратешки циљеви* партнерских односа:

- побољшање евроатлантске и међународне безбедности, мира и стабилности;
- промовисање регионалне безбедности и сарадње;
- олакшавање узајамно корисне сарадње на питањима од заједничког интереса, укључујући међународне напоре на суочавању са нарастајућим безбедносним изазовима;

- припрема заинтересованих и квалификованих држава за чланство у НАТО-у;

- промовисање демократских вредности и реформи;

- побољшање подршке НАТО-а вођеним операцијама и мисијама;

- побољшање свести о безбедносним кретањима, укључујући рано упозоравање, ради спречавања кризе;

- изградња поверења и постизање бољег међусобног разумевања.

Дефинисане су и *приоритетне области* за дијалог, консултације и сарадњу:

- политичке консултације о безбедносним кретањима, укључујући регионална питања, ради спречавања кризе и доприноса њиховом управљању;

- сарадња у НАТО вођеним операцијама и мисијама;

- реформа одбране, способности и изградња капацитета, образовање и обука;

- интероперабилност;

- борба против тероризма;

- спречавање пролиферације оружја за масовно уништење и средстава за њихову испоруку;

- суочавање са безбедносним изазовима, укључујући сајбер-одбрану, енергетску и поморска безбедност и борбу против пиратерије;

- цивилно планирање у ванредним ситуацијама.

Унапређење партнерства предвиђа се у оквиру мултилатералне сарадње остварене у досадашњим оквирима, као што су Савет евроатлантског партнерства/ Партнерство за мир, Медитерански дијалог и Истамбулска иницијатива за сарадњу. Савет евроатлантског партнерства је најважнији мултилатерални форум за консултације о по-

---

Active engagement in Cooperative Security: A more efficient and flexible partnership policy http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf;

Political Military Framework for Partner Involvement in NATO-led Operations http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-PMF.pdf;

Improving the Management of NATO's Partnerships – Menu of Cooperation and Individual Programmes.

литичким и безбедносним питањима савезника и партнера, у којем је сада 28 држава чланица НАТО-а и 22 партнерске државе. То је и највише консултационо тело за развијање билатералних односа НАТО-а и сваке државе у оквиру Партнерства за мир. Такви мултинационални облици сарадње развијаће се, чувајући своје специфичности, али превасходни циљ нове партнерске политике је развијање билатералне сарадње са заинтересованим државама широм света, којима се нуди дубљи политички и практични ангажман са Алијансом у духу заједничког власништва и међусобног разумевања.

Увиђајући предности билатералне сарадње, НАТО нуди новим партнерима заједничко разматрање њихових појединачних потреба, у специфичним околностима сваког партнера и његових тежњи. То ће обухватити повећане политичке консултације о безбедносним питањима од заједничког интереса, али ће та сарадња, уз обавезно одобрење Северноатлантског савета, као најважнијег форума НАТО-а, бити развијана у заједничком интересу који неће бити ни сметња ни понављање решавања безбедносних питања у другим међународним форумима.

Тежиште у сарадњи је на заједничком супротстављању новим безбедносним изазовима, контроли наоружања и разоружања, промовисању демократских реформи, посебно у сектору одбране, борба против трговине људима и подршка спровођењу Резолуције 1325 – Жене, мир и безбедност. НАТО ће помоћи будућим партнерима у процесима едукације, унапређења обуке, јачању капацитета, трансформације одбрамбених система и оружаних снага, како би могли боље да функционишу у заједничком супротстављању безбедносним претњама.

И у овом документу посебно се помињу оперативни партнери, уважавајући њихов допринос у операцијама у којима су ангажовани и потврђујући њихову структуралну улогу у доношењу стратегије и одлука у преткризном и посткризном периоду.

Партнерство се нуди кључним глобалним актерима и другим саговорницима изван евроатлантског простора са којима НАТО нема формално успостављен партнерски аранжман. Да би охрабрио будуће partnere НАТО најављује флексибилне и прагматичне облике сарадње, који омогућавају подстицајан дијалог за решавање посебно регионалних безбедносних питањима од заједничког интереса, како би се предупредиле претеће кризе.

У берлинским документима новина је инаугурисање флексибилног формата сарадње „28+n“, дакле отвореног скупа, у којем је 28 држава чланица НАТО-а и одговарајући број садашњих или нових партнера. То је формула која омогућава механизам за консултације према потреби, како у постојећим оквирима сарадње, тако и изван њих. Механизми сарадње могу бити опредељени тематски или изазвани догађајима, али ће свакако бити искоришћени за развијање партнерства, а важна напомена је да они неће нашкодити постојећим оквирима сарадње, било на мултилатералном плану или у појединачним партнерствима.

Приликом успостављања нових партнерских скупова НАТО ће размотрити захтеве партнера, а Северноатлантски савет ће одобрити тему и учеснике, уз обавезу да обезбеди транспарентност, како би други партнери имали увид у такве активности.

Да би читав процес унапређења партнерства био прегледнији, НАТО је успоставио нове алате и механизме сврстане у Мени партнерске сарадње (Partnership Cooperation Menu) и одговарајући Индивидуални програм партнерства и сарадње (Individual Partnership and Cooperation Programme – IPCP) који треба да помогну парт-

нерима да изаберу активности које су им потребне и чија ће реализација бити осмишљена одговарајућим програмом сарадње. Мени партнерске сарадње садржи око 1.600 активности у различитим областима, као што су обука, реформа одбране и планирање, цивилно-војни односи, сарадња у области науке и заштите животне средине, управљање кризама, учешће у операцијама...

Овим документом НАТО је омогућио партнерима изван Савета евроатлантског партнерства/Партнерства за мир да могу да приступе Индивидуалном акционом плану партнерства (Individual Partnership Action Plans – IPAPs)¹³ и Процесу планирања и ревизије (Planning and Review Process – PARP),¹⁴ али на основу процене и одлуке Северноатлантског савета.

С обзиром на то да приступање овим механизмима може да значи приближавање чланству у НАТО-у, видљива је намера да се нови глобални партнери што више вежу за Алијансу и, према достигнућим способностима, постану и чланови.

У глобалној понуди за нова партнерства НАТО има у виду ограничене ресурсе и зато су урађени приоритети у њиховом распоређивању за подршку заједничким активностима са партнерима. Повратним информацијама обезбедиће се правилност коришћења ресурса, како би се подржале оправдане тренутне активности, а одбациле оне које нису више релевантне.

О приоритетима одлучују следећи фактори:

- да ли партнер тежи да се придружи Алијанси;
- да ли партнер дели вредности на којима је НАТО заснован;
- да ли партнер војно, политички, финансијски или на други начин подржава операције и мисије НАТО-а које су у току, или напоре да се одговори на нове безбедносне изазове;
- да ли је партнер од посебног стратешког значаја за НАТО;
- да ли партнер има развијену билатералну сарадњу са Алијансом;
- да ли је партнер способан да финансира своје активности у сарадњи са НАТО-ом;
- да ли су активности партнера у складу са приоритетним областима партнерске политике НАТО-а.

На основу ових критеријума вршиће се стална контрола расподеле средстава, како би се, с обзиром на изражену кризу последњих година, обезбедила њихова најефикаснија употреба.

Оперативни партнери

У другом документу, усвојеном на Берлинском састанку министара спољних послова у априлу 2011. године, под називом „Политичко-војни оквир за учешће партнера у НАТО-вођеним операцијама“ операционализује се сарадња са државама ко-

¹³ Индивидуални акциони план партнерства (Individual Partnership Action Plans – IPAPs) покренут је на Самиту НАТО-а у Прагу 2002. године, како би омогућио партнерима продубљивање сарадње са Алијансом.

¹⁴ Процес планирања и ревизије (Planning and Review Process – PARP) покренут је 1995. године у оквиру Партнерства за мир, а његова улога је да обезбеди структурну основу за идентификовање снаге и способности партнера које би могле бити на располагању Алијанси за мултинационалне вежбе, обуку и операције. PARP је и алат за планирање и мерење напретка у области одбране и војне трансформације оружаних снага партнерских држава.

је на основу одлуке Северноатлантског савета добијају статус оперативних и потенцијално оперативних партнера.

Овим документом успоставља се структурална улога оперативних партнера и одређују модалитети њиховог учешћа у формирању стратегије и одлуке, од фазе планирања до фазе извршења, у садашњим и будућим операцијама НАТО-а којима они доприносе.

Усвајањем оваквог документа НАТО је и формално признао важност доприноса који дају партнери значајно ангажовани у операцијама, понекад више од појединих чланица. То је и одговор на захтев таквих партнерских држава које су желеле да се њихова улога и на овакав начин препозна у политици и структури НАТО-а.

НАТО-вођене операције дефинисане су као операције у којима су ангажоване војне структуре НАТО-а и којима допринос могу дати оперативни партнери, а спроводе се под надлежношћу Северноатлантског савета. Оперативни партнер је држава која доприноси операцији својим снагама или способностима или на други начин који признаје Северноатлантски савет.

У документу се прави разлика између оперативног и потенцијално оперативног партнера, јер држава може бити прихваћена као потенцијално оперативни партнер, према одлуци Северноатлантског савета, без прејудуцирања њеног евентуалног каснијег статуса оперативног партнера. То не искључује могућност да неке друге државе, које нису биле препознате као потенцијални оперативни партнери, могу постати оперативни партнери. Дакле, све зависи од степена опредељености државе да се укључи у операције НАТО-а и њене способности да делује заједно са савезничким снагама, прихваћене од надлежних војних структура НАТО-а. Те способности потврђују се достигнутим нивоом интероперабилности са снагама НАТО-а и зато се државе подстичу на практичну сарадњу, пре свега у обуци и заједничким вежбама, које су посебно важне у припремама за заједничке операције.

У документу се наводе мере које држава мора предузети да би Северноатлантски савет, на основу препоруке Војног комитета, одлучио о њеном статусу оперативног партнера:

– подношење формалне изјаве о намерама државе да пружи допринос НАТО операцији;

– привремено признање Северноатлантског савета да је држава потенцијални оперативни партнер;

– окончање одговарајућих безбедносних аранжмана са потенцијалним оперативним партнером које омогућавају размену оперативних класифицираних информација;

– постизање детаљног финансијског аранжмана са потенцијалним оперативним партнером;

– потписивање, ако је потребно, техничког меморандума о разумевању између НАТО-а и потенцијалног партнера;

– сертификација коју даје SHAPE у Монсу (Белгија) о могућности доприноса оперативног партнера.

Оперативни партнери могу се укључити у било коју од три дефинисане фазе у операцијама:

– индикације и упозорења о потенцијалним или стварним кризама;

– процена кризне ситуације и разматрање могућих одговора;

– планирање, извршење и транзиција.

Оперативним партнерима и у одговарајућој мери потенцијалним оперативним партнерима нуди се пуна консултација, сарадња и транспарентност о свим релевантним аспектима операције током њеног трајања. Они ће бити у прилици да изнесу ставове о свим питањима и у потпуности ће бити укључени у расправу о документима и плановима ангажовања.

Потврда партнерства на самиту у Чикагу

На самиту НАТО-а у Чикагу, 20. и 21. маја 2012. године, потврђена су опредељења нове партнерске политике, дефинисане у новом Стратешком концепту усвојеном 2010. године на самиту у Лисабону и њена унапређења усаглашена на састанку министара иностраних послова у Берлину, априла 2011. године.

Партнерство је добило снажну потврду и било је једна од кључних тема окупљања савезника на највишем нивоу, поред рата у Авганистану и даљег развијања способности и капацитета.

У Декларацији¹⁵ се истиче допринос оперативних партнера, са којима је први пут одржан састанак у формату „28+13”.¹⁶ На састанку је разговарано о наученим лекцијама из заједничког рада и суочавања са заједничким безбедносним изазовима. Поновљено је да су заједничка обука и вежбе неопходни у одржавању интероперабилности са партнерским снагама и када се не учествује у активним операцијама.

Опредељење изражено на самиту у Чикагу јесте да се настави са јачањем партнерства у оквиру Савета евроатлантског партнерства/Партнерства за мир, Медитеранског дијалога, Истанбулске иницијативе за сарадњу, али и развијањем односа са партнерима широм света. Тако флексибилни формати треба да развију политичку и практичну сарадњу са партнерима, посебно у оперативном смислу. У даљем раду инсистираће се на обуци, образовању и вежбама, укључујући и Снаге за брзо реаговање (NATO Response Force).

Закључак

Кооперативна безбедност и на њој изграђени односи НАТО-а са тренутно 41 државом у разним формалним оквирима партнерске сарадње,¹⁷ потврда су широко присутне и подстицајне политике јачања безбедносних процеса, од европских на почетку до глобалних, како се развијала идеја и пракса кооперативне безбедности.

¹⁵ Chicago Summit Declaration, 20 May. 2012, Press Release (2012) 062, 4. април 2013.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease

¹⁶ Састанку су присуствовали представници Аустралије, Аустрије, Финске, Грузије, Јапана, Јордана, Републике Кореје, Марока, Новог Зеланда, Катара, Шведске, Швајцарске и Уједињених Арапских Емираата. Поред ових тринаест оперативних партнера, који су издвојени као пример и потврда побољшане флексибилности којом НАТО приступа питањима партнерства, у Декларацији самита поменуте су Монголија као најновији партнер и Аустралија са којом је потписана Заједничка политичка декларација.

¹⁷ Maronkova, Barbora, *NATO's Partnerships Before and After the Chicago Summit*, Centre for European and North Atlantic Affairs, 2013. <http://cenaa.org/analysis/author/barbora-maronkova>

Поред 22 државе укључене у Партнерство за мир,¹⁸ НАТО развија партнерске односе у оквиру Медитеранског дијалога,¹⁹ Истамбулске иницијативе за сарадњу,²⁰ има специфичне партнерске односе са Русијом,²¹ Украјином²² и Грузијом,²³ а у новије време и са тзв. „партнерима широм света“ или „глобалним партнерима“, од којих се степеном остварене сарадње издвајају Аустралија, Јапан, Република Кореја, Нови Зеланд, Пакистан, Ирак, Авганистан и Монголија.

Државе партнери данас су део широке коалиције трансатлантских снага, најмоћнијег политичког и војног савеза у којем је 28 држава, са 900 милиона становника и скоро половином бруто-друштвеног производа оствареног у свету.

Партнерска политика НАТО-а еволуирала је одговарајући на регионалне и глобалне промене у свету. Тако је и данас, када се убрзава прерасподела моћи на глобалном нивоу, уз нарастање нових центара војне и економске снаге, пре свих земаља БРИКС-а.²⁴

НАТО, вођен превасходно интересима водеће силе – Сједињених Америчких Држава, не одустаје од познатих реалполитичких циљева и интереса да контролише евроазијски простор²⁵ и не дозволи ниједном ривалу да доминира тим простором и тако конкурише Америци.²⁶ Зато су у новој партнерској политици НАТО-а добродошле све земље света, како европске, што је и раније била интенција, тако и из афричког и азијско-пацифичког простора, где се премештају фокуси међународне политике у сучељавању великих сила за контролу ресурса и геостратешког утицаја.

Говорећи на трибини у Чатам Хаусу, 4. јула 2012. године, генерални секретар НАТО-а Андерс фог Расмусен нагласио је да „партнерство није периферија нашег пословања – то је део основног пословања НАТО-а“.²⁷ Европска перспектива безбедности, која је карактерисала почетну фазу развијања партнерства, данас је евроатлантска и глобална. Расмусен је у том говору покренуо идеју „развијања кластера вољних и способних савезника и партнера, спремних да сарађују у одређеним областима“. Он види те кластере довољно флексибилним за прилагођавање различитим групама партнера, окупљеним ради сарадње у областима као што су обука и образовање, супротстављање безбедносним изазовима и *Паметна одбрана*. Иако сарадња постоји и сада, он предлаже структуриран приступ који би окупио што шири круг држава укључених у те активности.

Уз властиту даљу трансформацију и такву будућу партнерску сарадњу НАТО види јачање укупних капацитета за одржање своје водеће позиције у глобалној расподели

¹⁸ У Партнерству за мир укупно су биле 34 државе, а од њих је 12 у међувремену приступило НАТО-у.

¹⁹ *Медитерански дијалог* (Mediterranean Dialogue) покренуо је 1994. године Северноатлантски савет, у почетку са пет држава: Египтом, Израелом, Мауританијом, Мароком и Тунисом. Овој иницијативи прикључили су се Јордан (новембра 1995) и Алжир (марта 2000).

²⁰ У *Истамбулску иницијативу за сарадњу* укључили су се Бахреин, Катар, Кувајт и Уједињени Арапски Емирати.

²¹ Стални заједнички савет НАТО–Русија (NATO–Russia Permanent Joint Council – PJС)

²² Заједничка комисија НАТО–Украјина (NATO–Ukraine Joint Commission)

²³ Комисија НАТО–Грузија (NATO–Georgia Commission - NGC)

²⁴ Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужноафричка Република

²⁵ Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица, 1999, Увод.

²⁶ Henry Kissinger, *Does America Need a Foreign Policy*, Simon&Schuster, New York, 2001, p. 52.

²⁷ NATO – delivering security in the 21st century, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen, Chatham House, London, 4. јун 2012. 4. април 2013. <http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions888886.htm>

моћи и испуњавање задатака колективне одбране и колективне безбедности. За очување те позиције и контролу неуралгичних тачака потенцијалних криза широм света, НАТО мора имати изграђене укупне војне способности, у чему ће значајну улогу имати геостратешке позиције и потенцијали, како постојећих, тако и нових глобалних партнера.

Литература

1. *Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept*, NATO Public Diplomacy Division, 2010.
2. Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица, 1999.
3. Brzezinski, Zbigniew, *An Agenda for NATO*, Foreign Affairs, Vol. 88, No. 5, September-October 2009, pp.2–20.
4. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance, 5–6 јул 1990. 4. април 2013. [http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23693.htm?](http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23693.htm)
5. Kissinger, Henry, *Does America Need a Foreign Policy*, Simon&Schuster, New York, 2001.
6. Lisbon Summit Declaration, Press Release (2010) 155, 20 Nov. 2010. 4. април 2013.
7. http://www.nato.int/cps/en/SID-4239A34C-9A608839/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease
8. Maronkova, Barbora, *NATO's Partnerships Before and After the Chicago Summit*, Centre for European and North Atlantic Affairs, 2013. 4. април 2013. <http://cenaa.org/analysis/author/barbora-maronkova>
9. Meeting of NATO Foreign Ministers, Berlin, 14 April 2011. 4. април 2013.
10. Active engagement in Cooperative Security: A more efficient and flexible partnership policy http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf; Political Military Framework for Partner Involvement in NATO-led Operations http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-PMF.pdf;
11. Improving the Management of NATO's Partnerships – Menu of Cooperation and Individual Programmes.
12. NATO – delivering security in the 21st century, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen, Chatham House, London, 4. јул 2012. 4. април 2013. http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88886.htm
13. *NATO in focus*, Public Diplomacy Division, Brussels, 2013.
14. *Partnership with the countries of Central and Eastern Europe, (statement issued by the North Atlantic Council meeting in Ministerial Session)*, Copenhagen, 7. јун 1991, Documentation, NATO Office of Information and Press, 1999.
15. Ричард Коен и Михаел Михалка, *Сарадња у безбедности: Нови хоризонти за међународни поредак*, Удружење дипломаца Центра Џорџ К. Маршал, Београд, 2005.
16. Симић, Драган Р, *Наука о безбедности – савремени приступи безбедности*, ЈП „Службени лист“ СРЈ, Факултет политичких наука, 2002.
17. The Alliance's New Strategic Concept, 7–8 новембар 1991. 4. април 2013. http://www.nato.int/cps/en/SID-1AE703D3-ABF9275F/natolive/official_texts_23847.htm?
18. Chicago Summit Declaration, 20 May. 2012, Press Release (2012) 062 4. април 2013.
19. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease